UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Oekraïne en het geopolitieke schaakbord

Marácz, L.

Publication date
2022
Document Version
Final published version
Published in
Armex

Link to publication

Citation for published version (APA):
Marácz, L. (2022). Oekraïne en het geopolitieke schaakbord. *Armex*, *106*(1), 10-11.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:17 Nov 2026

Column

Oekraïne en het geopolitieke schaakbord

Prof. Dr. László Marácz

De Russische president Vladimir Poetin heeft aan de Oekraïens-Russische grens een troepenmacht van ruim 100.000 manschappen samengetrokken. In het diplomatieke overleg tussen de Verenigde Staten en Rusland over de status van Oekraïne en de oostwaartse uitbreiding van de NAVO is er vooralsnog geen doorbraak te verwachten. De uitbraak van een gewapend conflict aan de Oekraïens-Russische grens lijkt slechts een kwestie van tijd. Het Westen zal moeilijk afzijdig kunnen blijven als Rusland druk blijft zetten op Oekraïne, de protegé van het Westen. In dat geval zal er een serie zetten getriggerd worden op het geopolitieke schaakbord.

Poetins rode lijn

De Russische president Vladimir Poetin heeft zijn Amerikaanse tegenspeler president Joe Biden duidelijk gemaakt dat de Russen nooit zullen accepteren dat Oekraïne lid wordt van het Atlantische bondgenootschap. Rusland pleit dan ook voor een neutrale status van het Slavische buurland. De Russen hebben ook hun standpunt herhaald dat ze de uitbreiding van de NAVO in oostwaartse richting met voormalig Sovjet-lidstaten en satellieten in Midden- en Oost-Europa na de val van de Sovjet-Unie als onacceptabel beschouwen. Het Westen zou eerdere toezeggingen op dat gebied hebben geschonden. De Verenigde Staten en de NAVO zijn van mening dat het opendeurbeleid van de NAVO niet bepaald kan worden door het autocratische regime onder leiding van Poetin. Oekraïne en andere buurlanden van Rusland zijn in principe welkom. Het is niet te verwachten dat het diplomatieke overleg tussen de beide ministers van Buitenlandse Zaken, de Rus Sergej Lavrov en de Amerikaan Antony Blinken op korte termijn tot een oplossing van het conflict zal leiden.

Er zal een serie zetten getriggerd worden op het geopolitieke schaakbord. Afbeelding: Wikimedia Commons, Babelia

Russische blok

Rusland heeft inmiddels het 'Russische blok' opnieuw georganiseerd. De demonstraties tegen het autoritaire bewind van de Wit-Russische president Aleksandr Loekasjenko zijn vorig jaar met hulp van de Russische president neergeslagen. Een aansluiting van Wit-Rusland bij de EU is daarom voorlopig geen serieuze optie meer. Hierdoor is de reikwijdte van Poetin tot de Wit-Russisch-Poolse grens gekomen. Rusland heeft inmiddels tactische aanvalswapens (waarschijnlijk uitgerust met nucleaire kernkoppen) en afweergeschut in Wit-Rusland en het voormalige Oost-Pruisische Königsberg, de tegenwoordige Russische exclave Kaliningrad, geplaatst. De druk op Noordwest-Europa kan hierdoor opgevoerd worden.

De druk op Zuidoost-Europa kan ook aangezet worden. Een belangrijke bondgenoot van de Russen op de Balkan wordt gevormd door de Serven. Het moederland Servië is kandidaat-lid van de Europese Unie, maar op korte termijn is er geen uitzicht op lidmaatschap en liggen er weer mogelijkheden om het debat over de status van de Bosnische Serven te heropenen. Hoewel de Republik Serbska een autonome status heeft gekregen in Bosnië-Herzegovina, zijn de Bosnische Serven weer in beweging gekomen om voor onafhankelijkheid te pleiten. Hun beschermheer is niet zoals je zou verwachten, de Servische president Aleksandar Vucic, die zich formeel afzijdig moet houden vanwege zijn banden met de EU, maar niemand minder dan de Russische president Poetin. De Russische president wil de optie van twee Servische staten op de Balkan wel steunen. Twee Servische staten zullen de balans op de Balkan in Servisch voordeel laten uitslaan. Dat zal in de achtertuin van de EU de nodige problemen gaan geven en kan leiden tot *spill-over* effecten op de gehele Balkan.

De demonstraties tegen het autoritaire bewind van de Wit-Russische president Aleksandr Loekasjenko zijn vorig jaar met hulp van de Russische president neergeslagen. Foto: Wikimedia Commons, Homoatrox

Ook richting Centraal-Azië heeft Rusland haar positie versterkt. De Kazachse president Kassym-Jomart Tokayev werd recentelijk in het nauw gedreven door een heuse landelijke opstand van ontevreden burgers over oplopende energieprijzen; nota bene in een land dat over enorme voorraden gas en olie beschikt. Tokayev nodigde het Russische leger uit om de orde te herstellen. Poetin stemde toe, waardoor de macht van Tokayev alleen met een Russische interventie gestabiliseerd kon worden. Hiermee gaf Tokayev aan dat zijn loyaliteit bij het Russische blok ligt. De Amerikanen, die door de aftocht uit Afghanistan toch al aan invloed in Centraal-Azië hebben ingeboet, zijn hun invloed daar nu duidelijk kwijt.

De Europese Unie

Het valt eigenlijk niet op, maar de Europese Unie speelt geen rol van belang in de kwestie Oekraïne. Het Normandië-overleg, waarin Frankrijk, Duitsland, Oekraïne en Rusland onderhandelden over de status van de oostelijke regio's in Oekraïne, is opgeschort. De VS heeft de diplomatieke dynamiek overgenomen. Dit zal toch in Brussel en Europese hoofdsteden met weinig enthousiasme zijn ontvangen. De Unie blijkt geen factor meer te zijn in de eigen Europese veiligheidszaken. Vooral Duitsland zal hard getroffen worden door mogelijke sancties die worden afgekondigd tegen Rusland mocht het land overgaan tot militaire actie. Rusland zou de Nord stream 1 gaspijplijn kunnen afsluiten en/of de ingebruikname van Nord stream 2 kunnen opschorten. Duitsland, dat haar laatste drie kerncentrales nog dit jaar gaat sluiten, zou hierdoor op korte termijn mogelijk niet met een energietekort te maken krijgen, maar wel met hogere prijzen die het land en daarmee ook de EU economisch in de problemen gaan brengen. Verder is er ook twijfel bij sommige EU-leden en NAVO-bondgenoten in Midden- en Oost-Europa (in ieder geval Roemenië, Slowakije, Hongarije en Tsjechië) of sancties tegen Rusland wel doeltreffend zullen zijn.

Een Russische 'Blitzkrieg'

Laten we ter afsluiting speculeren over hoe een Russische militaire actie tegen Oekraïne eruit zou kunnen zien?

Hoewel het Westen het Oekraïense leger militair zal steunen tegen een eventuele Russische aanval, heeft de NAVO al verklaard geen militair optreden in Oekraïne zelf van plan te zijn. Dit laat het statuut van de NAVO niet toe. Artikel 5 van dat statuut stelt dat NAVO-landen militair voor elkaar in de bres springen ter verdediging van elkaars grondgebied. Oekraïne is echter geen lid. Het Westen heeft aangekondigd dat bij een eventuele militaire actie van Rusland er zeer stevige economische en politieke sancties zullen volgen. Rusland zal dan een soort pariastatus worden toebedeeld, vergelijkbaar met Iran. Eigenlijk is de aankondiging van sancties in dit stadium een uitnodiging om van Russische kant een snelle 'Blitzkrieg' uit te voeren. Daarbij zullen de Russen de afvallige oostelijke regio's in Oekraïne (Donetsk en Loehansk), die door Russen bewoond worden, bezetten, onder de verwijzing naar de mensenrechten van deze Russen die in Oekraïne niet gewaarborgd zijn. Door die invasie zal hierdoor een landburg tussen de Krim en Rusland geslagen kunnen worden. Of het zover gaat komen valt te bezien, maar als dit scenario ingezet gaat worden en er komen Westerse sancties, dan volgen er zeker Russische tegenzetten op het geopolitieke schaakbord, die zoals boven geschetst ook het Westen en vooral de EU pijn zullen doen.

De NAVO heeft verklaard niet van plan te zijn militair op te treden in Oekraïne zelf

Rusland zou de Nord stream 1 gaspijplijn kunnen afsluiten en/of de ingebruikname van Nord stream 2 kunnen opschorten.
Foto: Wikimedia Commons, Bair175

Duitsland gaat haar laatste drie kerncentrales dit jaar sluiten.
Foto: Wikimedia Commons, Jan-Herm Janssen

Hoe zou een Russische militaire actie tegen Oekraïne eruit kunnen zien?
Foto: Wikimedia Commons, Russian MoD